

Vabilo na strokovno ekskurzijo

S Štajerske na Kranjsko

Od bizeljskih prinel do krškopoljskih pujsov

11. 11. 2015

Tokratno »rajžo« namenjamo obširnemu raziskovalnemu delu lanskoletne Murkove nagrajenke za življenjsko delo, dr. Ivanke Počkar, muzejske svetnice in kustodinje v Posavskem muzeju Brežice.

Dr. Ivanka Počkar nas bo vodila po svojih dolgoletnih raziskovalnih poteh in odstirala bogato kulturno dediščino štajerske strani Save v Brežicah, na Bizeljskem, Mostecu in kranjski oz. dolenski strani v Globočicah nad Čatežem ob Savi.

7.15: Zbor pred SEM

7. 30: Odhod z avtobusom iz Ljubljane (na AC nekajminutni postanek)

9. 00: Prihod v Brežice, sprejem in dobrodošlica v Posavskem muzeju Brežice

9. 30: Odhod avtobusa proti Bizeljskemu

10. 10: Ogled repnice Najger na Brezovici na Bizeljskem

10. 50: Ogled etnografske zbirke treh generacij Marije Sušnik v Vitni vasi

11. 20: Na Mostecu ogled zadnjega broda na reki Savi in vožnja z njim

13.00: Kosilo na turistični kmetiji pri Martinovih v Globočicah

15.00: Ogled brežiškega gradu, sprehod po mestu do Fakultete za turizem, ogled razstave Kolnarji, trgovci, obrtniki (ob lepem vremenu peš, ob slabem panoramsko)

Po slavnostni podelitvi Murkovih nagrad, priznanj in listin vrnitev v Ljubljano okoli 22. ure.

Cena ekskurzije z avtobusnim prevozom je 30,00 € za člane SED s plačano članarino, za ostale 35,00 €.

V ceno so vsi prevoz tja in nazaj, kosilo, ogled repnice s pokušino vin, vožnja z brodom.

Prijave sprejemamo do 9. 11. 2015 na e- naslov info@sed-drustvo.si, zora.slivnik@gmail.com in na tel. št. 051 726 007. Znesek pred odhodom poravnajte na TR SED SI56 0208 3001 6028 646.

Vljudno vabljeni!

Strokovno vodstvo

dr. Ivanka Počkar

Delovna skupina za SE

Zora Slivnik Pavlin

Predsednica SED

Anja Serec Hodžar

Rajža s Štajerske na Kranjsko

Od bizeljskih prinel do krškopoljskih pujsov

Območje Bizeljskega je bilo januarja 1981 prvi teren tedaj novo zaposlene etnologinje v Posavskem muzeju Brežice. Za prireditev Praznik vina 1981 je domačinka in zagnana zbirateljica Marija Sušnik iz Vitne vasi v stari osnovni šoli na Bizeljskem pripravljala razstavo etnoloških predmetov. Etnologinja Ivanka Počkar ji je pri tem pomagala in je z Marijo Sušnik vse do danes ohranila tesne vezi.

Stalna Etnografska zbirka Marije Sušnik¹ na stari Filovi domačiji v Vitni vasi na Bizeljskem prikazuje življenje treh generacij in obsega okoli 2.000 predmetov s področja vinogradništva in drugih gospodarskih vej, tesarstva, notranje opreme, prehrane, numizmatike ter osebnega, družinskega in družbenega življenja na Bizeljskem. V vinogradniškem delu so pripomočki za vinogradniško delo, med njimi cepilne klešče, *štoplar'ce*, ki so jih uporabljali leta 1880, ko je iz Amerike prinesena trtna uš uničila večino vinogradov na Slovenskem.

Bizeljsko označuje predelava olupljenih in sušenih sliv v *prinele*. Slive sorte *bistrica* so bile tod najbolj razširjeno sadje. S posebnim ukrivljenim nožem so jih lupili, sušili na soncu, izkoščičili in po dve oblikovali v *prinele*. Iz slivovih olupkov in slabih sliv so skuhali žganje, koščice pa vrgli svinjam.

Prva večja strokovna naloga etnologinje Ivanke Počkar je bila preučitev **bizeljskih slivarjev**. Leta 1981 je z domačini rekonstruirala lupljenje sliv in predelavo v *prinele*, z Naškom Križnarjem posnela film *Slivarji*, leta 1982 pa o tej dejavnosti v Posavskem muzeju Brežice pripravila etnološko razstavo, spremljano s publikacijo in filmom.

Etnološko preučevanje na Bizeljskem je v osemdesetih letih 20. stoletja segalo še na druga področja gospodarskega, družbenega in duhovnega življenja. Tedaj so v **repnicah**, v kremenčev pesek skopanih jamah, še shranjevali poljske pridelke, med njimi repo, po kateri se te edinstvene shrambe imenujejo. Danes je ob Bizeljsko-sremiški vinski turistični cesti nekaj poglobljenih in razširjenih repnic, v katerih v kovinskih sodih zorijo in hranijo vino, za javnost pa so odprte kot zanimivost naravne, zgodovinske, etnološke in kulturne dediščine tega območja (Najgerjeva repnica v Brezovici na Bizeljskem).

Pri etnološkem delu v Posavju, razporejenem na štajerski in *kranjski* (tj. dolenski) strani reke Save, je nemogoče ne odkriti rečnega prehoda **z brodom na Mostecu**. Mostec je gručasta vas, ki na severu sega do potoka Gabernica, na jugu do Save, na vzhodu in zahodu pa jo obdajajo polja in travniki. Prebivalstvo, ki se je preživljalo s kmetijstvom, je imelo polja, travnike in vinograde večinoma na desnem bregu Save. Mostec je ena od devetih vasi s središčem v Dobovi, kjer je zadnja železniška postaja na slovenski strani pred mejo s Hrvaško. Leži na vzhodnem delu občine Brežice v bližini slovensko-hrvaške meje, na levem bregu Save. Na začetku vsake od osmih vasi je kapelica, le na Mostecu je podružnična pozno-baročna cerkev

sv. Fabijana in Sebastijana, sezidana leta 1767 za srečno rešitev pred kugo. Na Mostecu je tudi rojstna hiša jezikoslovca Jožeta Toporišiča. V Mostec se pride le preko mostov ali z brodom. Vas je slovela kot pomembna gospodarska podpora hitro rastočim Čateškim toplicam.

Mostec jih je oskrboval s poljščinami in sadjem ter z mlekom stotnije moščanskih krav, ki so štirikrat dnevno z brodom prečile Savo do pašnikov na desnem *kranjskem*, tj. dolenskem bregu reke Save. Danes moščanski brod edini v Sloveniji še vozi po Savi. Brod na Mostecu je danes tik pred vpisom v Register žive kulturne dediščine.

Na **Martinovi kmetiji** v Globočicah² stoji Martinova lesena hiša, varovana enota nepremične kulturne dediščine, po izročilu stara najmanj 250–300 let. Prejšnji Martinovi rodovi so ves trud vlagali v povečanje in napredek kmetije. Družinsko kmetijstvo se je izkazalo za nedonosno, zato se je družina odločila za dopolnilno dejavnost, obnovo stare lesene hiše in zagon turistične dejavnosti. Leta 1997 so krstili sina Martina Jožefa in slavnostno kosilo – *botrijo* že pripravili v obnovljeni hiši. Goste postrežejo z doma pridelano in po kmečkih receptih pripravljeno hrano, redijo pa tudi **prašiče krškopoljce**, edine prašiče avtohtone pasme v Sloveniji. Ob lepem vremenu se *kalužajo* v mlaki ob kmetiji in v okolju, ki je edina prava domovina krškopoljskih prašičev.

Ivanka Počkar

1. Marija Sušnik je doslej izdala štiri tiskane publikacije in eno elektronsko: Etnografska zbirka treh generacij, Rastline moje mladosti, Drevesa Bizeljskega, Naši vodnjaki, Kosci in žanjice.
2. Globočice so naselje pri Čatežu ob Savi v občini Brežice. Nadmorska višina: 228 m, prebivalstvo 87 (2002).